

Farklılık Zeminleri Grounds of Difference

Neriman MORKOÇ^{(1), (*)}

ÖZET

Bu çalışmada Rogers Brubaker'in Farklılık Zeminleri kitabı incelenmiştir. Bu kitap Gav Perspektif tarafından 2020 yılında basılmıştır. Modern toplumda uygulanan güncel farklılık politikaları, küreselleşme, dijital dünya eşitsizlikleri daha görünür hale getirmiştir. Irk ve etnisite biyolojiden ayrılıp eşitsizlik için nasıl bir etkisi olduğu yazar tarafından ele alınmıştır. Esere göre günümüz dünyasında kültürel farklılıkların sosyal ve politik olarak farklılaştığı en önemli alanlar dil ve dindir. Yazarın dilin ve dinin benzerliğini sorgulaması eserde tartışma çizgisizdir. Ele aldığımız bu eserin birinci bölümünde yazar Charles Tilly'in eşitsizlik teorisinden yola çıkarak etnisitenin eşitsizliğini ele almaktadır. Bu bölümde eşitsizliği yaratan unsurlar ele alınıp, eşitsizliğin ne olduğunun kimin neye sahip olduğundan bağımsız olacağı nedenleri içermektedir. İkinci bölümde biyolojinin farklılık politikalarındaki belirleyiciliği sorgulanmıştır. Üçüncü bölümde dil ve dinin kültürel farklılık noktasındaki yeri, kültürel sermayenin önemi ve Pierre Bourdieu'nun dil anlayışı tartışılmıştır. Dördüncü bölümde din ve milliyetçilik arasındaki ilişkiyi irdelenmektedir. Bu bölümde yazar, milliyetçiliği özünde seküler görür ve milliyetçiliğin düşüşünü dine bağlar. Beşinci bölüm, diaspora kavramı ve dünyada kültürel farklılığın sosyal örgütlenmesi üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Altıncı bölümde ise sınır-ötesi milliyetçilik biçimleri, ulus devlete üyelik ve aidiyet politikaları açıklanmıştır. Son bölüm olan yedinci bölümde ise yazar, etnisite ve milliyetçilik üzerine modern bakış açısına odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Farklılık, Etnisite, Rogers Brubaker

ABSTRACT

This study analyzes Rogers Brubaker's book Grounds of Difference. This book was published by Gav Perspective in 2020. The current politics of difference in modern society, globalization and the digital world have made inequalities more visible. The author discusses how race and ethnicity are separated from biology and how they have an impact on inequality. According to the work, the most important areas where cultural differences are socially and politically differentiated in today's world are language and religion. The author's questioning of the similarity of language and religion is a line of discussion in the work. In the first chapter of this work, the author discusses the inequality of ethnicity based on Charles Tilly's theory of inequality. In this section, the elements that create inequality are discussed and the reasons for what inequality is will be independent of who owns what. In the second section, the determinant role of biology in the politics of difference is questioned. The third chapter discusses the place of language and religion in cultural difference, the importance of cultural capital and Pierre Bourdieu's understanding of language. The fourth chapter examines the relationship between religion and nationalism. In this chapter, the author sees nationalism as essentially secular and attributes the decline of nationalism to religion. The fifth chapter deals with the concept of diaspora and its impact on the social organization of cultural difference in the world. In the sixth chapter, cross-border forms of nationalism and the politics of membership and belonging to the nation-state are explained. In the last chapter, chapter seven, the author focuses on the modern perspective on ethnicity and nationalism.

Keywords: Migration, Diversity, Ethnicity, Rogers Brubaker

* Responsible Author/Sorumlu yazar

¹ Öğr. Gör. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Bulanık Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler Bölümü, n.irec@alparslan.edu.tr, 0000-0001-7431-529X

Article History/Makale Tarihi:

Received/Teslim :10.12.2024
Accepted/Kabul :31.12.2024
Published/Yayımlama :31.12.2024

Cited/Atf:

Soyadı, A. (2020). Makale adı, Bulanık MYO Sosyal Bilimler Dergisi (BULSODER), 2 (2), 71-74.

Copyright/Telif Hakkı

Bu makale, Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC)'nin hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

GİRİŞ

Rogers Brubaker, Farklılık Zeminleri, R. Aslı Koruyucu (Çev.), Gav Perspektif, 2020, 258 s.

Modernizm getirdiği yeni dinamiklerle beraber dini, inançları, çeşitliliği tek tipleştirmeyi vadetmektedir. Ancak modernizmin vadettiği yaşamın tersine oluşturduğu eşitsizlikler gösterdi ki her geçen zaman ırk, etnisite ve cinsiyet arasındaki eşitsizlikler artmaktadır. Günümüzde uygulanan güncel farklılık politikaları insanlar arasında eşitsizliğin geri dönüşü, biyolojinin geri dönüşü ve kutsal olanın geri dönüşüne yeni bir yaklaşım getirmeye çalışmaktadır. Küreselleşme ile dijital dünya, eşitsizlikleri daha görünür hale getirmiş, küreselleşme sonucu iletişim ağlarının genişlemesiyle insan ilişkilerinin sürekliliği sağlanmıştır. Güncel farklılık politikaları yirminci yüzyılda ırkçılığın azalmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Ancak farklılık politikaları üzerine çalışan bilim dallarında fen bilimleri biyolojik alanlara ağırlık verirken sosyal bilimler, insan doğasından ziyade kültür olgusunu ele almıştır. Bu çalışmada ele alacağımız eserde, insanlar arasındaki farklılık zeminlerine kuramsal ve tartışmalı bir bakış açısıyla yaklaşılacaktır.

Bu çalışmada, ırk ve etnisitenin biyolojiden çıkarak akademik olarak kavrayışını ele almak amacıyla Rogers Brubaker tarafından kaleme alınan 'Farklılık Zeminleri' isimli eserin incelenmesi yapılmaktadır. Robert Brubaker Kaliforniya Üniversitesinde sosyoloji profesörüdür. Sosyal teori, göç, vatandaşlık, milliyetçilik, etnisite, ırk, cinsiyet, popülizm ve en son olarak dijital hiperbağlantı konularında yazıları ile alana önemli katkılar sunmuş seçkin bir profesördür. Yazarın güncel farklılık politikalarının araştırmalarına dayanan bu kitap; "Farklılık ve Eşitsizlik", "Biyolojinin Geri Dönüşü", "Farklılık Politikaları, Dil ve Din", "Din ve Milliyetçilik", "Diaspora'nın Diasporası", "Göç, Üyelik ve Ulus-Devlet", "Milliyetçilik, Etnisite ve Modernite" olmak üzere toplam yedi bölümden oluşmaktadır. Yazarın diğer kitapları; Akılcılığın Sınırları: Max Weber'in Sosyal ve Ahlaki Düşüncesi Üzerine Bir Deneme (1984), Göç ve Avrupa ve Kuzey Amerika'da Vatandaşlık Politikaları (editör, 1989), Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Olma (1992), Yeniden Çerçvelenen Milliyetçilik: Yeni Avrupa'da Milliyetçilik ve Ulusal Soru (1996), Gruplar Olmadan Etnik Köken (2004), Transilvanya Kasabasında Milliyetçi Politikalar ve Günlük Etnik Köken (2006), Trans: Belirsiz Kimlikler Çağında Cinsiyet ve Irk (2016) ve Hiperbağlantılılık ve Hoşnutsuzlukları (2022)'dir.

Ele aldığımız bu eserin birinci bölümünde yazar, Charles Tilly'in eşitsizlik teorisinden yola çıkarak etnisitenin eşitsizliğini ele almaktadır. Bu bölümde eşitsizliği yaratan unsurlar ele alınıp, eşitsizliğin ne olduğunun kimin neye sahip olduğundan bağımsız olacağı nedenleri içermektedir. İkinci bölümde biyolojinin farklılık politikalarındaki belirleyiciliği sorgulanmıştır. Üçüncü bölümde dil ve dinin kültürel farklılık noktasındaki yeri, kültürel sermayenin önemi ve Pierre Bourdieu'nun dil anlayışı tartışılmıştır. Dördüncü bölümde din ve milliyetçilik arasındaki ilişkiyi irdelenmektedir. Dördüncü bölümde yazar, milliyetçiliği özünde seküler görür ve milliyetçiliğin düşüşünü dine bağlar. Beşinci bölüm, diaspora kavramı ve dünyada kültürel farklılığın sosyal örgütlenmesi üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Altıncı bölümde ise sınır-ötesi milliyetçilik biçimleri, ulus devlete üyelik ve aidiyet politikaları açıklanmıştır. Son bölüm olan yedinci bölümde ise yazar, etnisite ve milliyetçilik üzerine modern bakış açısına odaklanmaktadır.

Farklılık ve eşitsizliğin aynı olup olmadığını sorgulayan bu eser, modernizmin etkisinde olan günümüz toplumlarını sosyolojik açıdan ele aldığı için önemlidir. Birinci bölümde yazarın sıklıkla değindiği Tilly'ye göre kategorik eşitsizlik, başlangıçta sömürü ve fırsat istifçiliği üzerinden üretilir. Eşitsizliğin ilk görünümü olarak vatandaşlık, dünya nüfusunu büyük çoğunluğunu doğuştan atandıkları devlete yasal olarak bağlar. Devletler arasındaki ekonomik, politik, demografik, sağlık ve çevresel açıdan var olan eşitsizlikler göze alındığında zorunlu hareketsizliğe dayanan vatandaşlık sisteminin küresel eşitsizliklerin devam etmesine katkı sağladığı yadsınamaz. Vatandaşlık temelli eşitsizlikte olduğu gibi cinsiyet temelli eşitsizlik de hukuk üzerinden ilerleyebilir. Özellikle kadınların miras, mülk, boşanma ve evlilik gibi yasal haklarını içeren konularda bağımsızlaşması sürecini uzatan engeller bulunmaktadır. Etnisite de cinsiyet gibi eşitsizliğin yeniden yaratılmasında rol oynar. Çünkü irksal eşitsizlik çok uzun yıllar yasal olarak dayatılmış ve uygulanmıştır. Etnisitenin açıklandığı bölümde yazar dilin ve dinin eşitsizlik üzerindeki etkisine de değinmektedir. Dinin aracılık ettiği eşitsizlik, dilin aracılık ettiği eşitsizlik gibi belirli etnik kimliklendirmenin kültürel içeriğinin önemli bir parçasıdır. Klasiklerden Bourdieu ve Goffman'a direk referans verilerek eşitsizlik, sembolik sermaye ve damgalama üzerinden anlatılmaya çalışılır. Damgalama sadece kişi kategorilerine değil aynı zamanda pozisyon kategorilerine bağlıdır; damgalanmış işler, damgalanmış mahalleler ve hatta

damgalanmış ülkeler. İnsanlar buldukları pozisyonlardan bağımsız olarak sadece kategori üyelikleri üzerinden daha az veya daha çok onur, saygı ve itibar edinebilirler. Onur, saygı ve itibarın kategorik olarak eşitsiz dağılımı sembolik eşitsizliktir.

Genetik değişkenlerin, hastalığa yatkınlığı etkileyen etmenlerin aidiyet politikaları üzerindeki önemi ise eserde ele alınan önemli bir konudur. Kişiler bazen belirli ilişkilerin test edilmesiyle ilgilenebilir. Genetik testler, göçmenlik işlemleriyle bağlantılı bir mesele haline gelmiştir. Belirli aile ilişkilerinin göçmenlik ve vatandaşlık faydası sağladığı aile birleşimi durumlarında genetik testler, iddia edilen ilişkinin doğrulanmasında giderek daha fazla kullanılmaktadır. Kitapta güncelliğini koruyan bir diğer husus da kimliktir. Kimlik ve menfaat, bireysel düzeyde olduğu kadar kolektif düzeyde iç içe geçer. Nüfus düzeyindeki genetik veriler, kendileriyle birlikte belirli haklar veya avantajlar taşıyan kimliklere yönelik iddiaları desteklemektedir.

Esere göre modern dünyadaki kültürel farklılıkların sosyal ve politik olarak en önemli iki alanı dil ve dindir. Dil ve dinin etnisite ve ulus ile benzemelerinin ve iç içe geçmelerinin beş farklı yolu vardır:

- Dil ve din hem birleştiren hem de bölen kültürel pratiklerin alanıdır.
- Dil ve din; kimlik oluşturulurken sosyal, kültürel ve politik alanlarda biçimlendirici kaynaklardır.
- Aile dinin ve dilin öğrenildiği birinci alandır. Bu bakımdan etnisite ve milliyetçiliğe benzerdir.
- Dil ve din etnisite ve ulusçuluk gibi statik değildir, koşullara bağlı olarak değişen dinamik bir yapısı vardır.
- Dini ve dilsel gruplar, sembolik tanınma, ekonomik kaynaklar, eşit temsiliyet ve kültürel yeniden üretim bakımından etnik gruplar ve uluslar ile benzerdir.

Yazarın dil ve dinin benzerliği konusundaki sorgulaması, ayrı bir tartışma çizgisidir. Yazar, dil ve dinin karşılaştırma yapmayı mümkün kılacak kadar benzer ancak onu ilginç kılacak kadar da farklı olduğunu savunur. Dil, özel hayatın olduğu kadar kamusal hayatın da kaçınılmaz bir aracıdır. Din ise böyle değildir. Devlet belirli bir dili veya diller grubunu ayrıcalıklı kılmak zorundadır ancak belirli bir dine ayrıcalık tanımak zorunda değildir. Yazar, din ve milliyetçiliğin benzer fenomenler olma stratejisini de ele alır. Farklı görüşlerden yola çıkarak milliyetçiliği din alanında gelen iman, hürmet, toplu ayin, kült tanrı, kurtuluş, kutsal metin, mukaddes günler ve kutsal nesnelere olarak bahseder. Din milliyetçiliğin kökenine katkıda bulunur. Milliyetçi söylemlerin dini bir ton kazanması görülmektedir.

Eserin en dikkat çeken konuları, diaspora ve aidiyet politikalarıdır. Diasporanın en temel anlamı, Yahudilerin yayılması ya da Hristiyanların erken dönemde yayılması idi. Daha sonrasında reform açısından diaspora, farklı ülkelerdeki Protestan evanjelist misyonları arasındaki bağlantılara işaret etmek amacıyla kullanılmıştır. Elli yıl öncesine kadar bu kadar dar anlam taşıyan bu kelime daha da genişletilerek anavatanla duygusal ve sosyal bağları sürdüren emek göçmenlerini ve onların çocuklarını da içe almıştır. Göç demek artık diaspora demektir. Zamanla kavram daha da genişleyerek göçün ötesine geçmiştir. Diasporaların yalnızca insanların sınırlarını aşmasından değil sınırların insanlar üzerindeki hareketinden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Medyada veya internette çeşitli grup ve girişimlerin temsillerinde diaspora kavramı kullanılır. Bu bakımdan beşerî ve sosyal bilimlerin her alanında temel bir terime dönüşmüştür. Yapılan araştırmalara göre diaspora; teleolojik, ulus-devletçi göç ve asimilasyon anlayışlarına bir alternatif olarak sunulmaktadır ve genellikle kader olarak görülmektedir. Eserde diaspora üzerine yapılan analizlerde kavramın içeriği zengin bir şekilde ortaya koyulmuştur. Diaspora kabul edilen grupların koşulları değişmektedir. Bu bakımdan bu grupların oluşturulmasında politik, sosyal ve kültürel öğelerden ziyade eserde diaspora, bir uygulama alanı ve bir proje olarak ele alınmaktadır.

Aidiyet politikalarını yazar, temelde ulus-devlet ile idealize eder. Yazara göre ulus-devlet, günümüzdeki üyelik ve aidiyet politikalarını oluşturmaya yardımcı olur. Kültür, yönetim biçimi, tam üyelik ve daimî ikamet mevcut aidiyet politikalarını oluşturmaktadırlar. Brubaker, aidiyet politikalarını içsel ve dışsal olarak ikiye ayırmaktadır. İçsel aidiyet politikaları, devletin sınırları içerisinde sürekli olarak konumlanmış olan ancak o devletin üyesi olmayan veya devlete üyelik koşullarına itiraz edilen üyeleri ile ilgilidir. Dışsal aidiyet politikaları ise devletin sınırları dışında yer alan ancak devlete ait olduğunu iddia eden veya edilen nüfuslar içindir. Bunun yanında içsel ve dışsal aidiyet politikaları üç şekilde birbirine bağlanabilirler;

- Bir devletin içsel aidiyet politikalarında olan bir nüfus, bir başka devletin dışsal aidiyet politikalarının konusu olabilir. Mesela Meksikalı göçmenler Amerika'nın içsel aidiyet politikalarıdır.
- İçsel ve dışsal aidiyet politikaları belirli bir devlet içinde iç içe geçebilir.
- İçsel ve dışsal aidiyet politikaları birbirine bağlanabilir yani devletin dış üyelerinin göçünü sağlamasıyla gerçekleşebilir.

Yazar kitabın geri kalanında kuramsal bir çerçeve ile göçün yarattığı örtüşmezlikler ile ulus-devletlerin işleyişi arasında üst-analiz yapmanın yollarını arar. Bu bağlamda yazar, göç ve aidiyet politikaları ile sınır ötesi soydaşlık üzerine odaklanmaktadır. Yazar, yerleşime yol açan göçün uzun süreli ikamet ve vatandaşlık arasında uyumsuzluk yarattığını ele almaktadır. Ancak göç sadece ikamet ve vatandaşlık arasında bir uyumsuzluk doğurmakla kalmaz. Çünkü göçmenler yerleştikleri devletin zihinlerindeki ulusal devlete uzak gördüğü sürece kültür içinde bir uyumsuzluk doğar. Göç edenlerin anavatanlarında vatandaşlıklarını korumaya devam etmesi son yıllarda giderek fırsat olarak görülür. Böylece aidiyet politikaları göç edenlerin vatandaşlıklarını korumalarını kolaylaştırmak, oy verme ve mülk sahipliği gibi anavatanlarına bağlılıklarını sürdürmek üzerine işlemektedir.

Sonuç olarak bu kitap sosyal bilimlerde ortaya çıkan farklı görüşleri ortaya koymakla kalmayıp bu görüşlerin sahip olduğu söylemlerin içindeki modernleşme teorilerini de eleştirel değerlendirmeye alarak vatandaşlık, tarih, dil, yaşam tarzı, soy, ırk ve din temelli konularda önemli bir görev üstlenmektedir. Öte yandan, kitapta modernite perspektifi için iki farklı argüman geliştirilmiştir. Bu argümanlardan biri mantıksal diğeri sosyolojiktir. Kitapta çoklu kuramsal, kültürel ve politik programları modern olarak ifade edebilmek için bazı mantıksal kriterler inşa edilmeye çalışılmaktadır. Sosyolojik argüman olarak da kültürel ve politik anlayışın milliyetçiliği üreten ve sürdüren sosyoekonomik, politik ve kültürel süreçlere vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu çalışma dünyada yayılmış olan devlet, ulus, halk ve vatandaşlığın örgütlenme biçiminin ve fikir dünyasının özünü ortaya çıkaracak konularda zihin açıcı tartışma başlıkları sunması açısından önemlidir. Bu nitelikli eserin Türkçeye kazandırılması sosyoloji, göç, modernite, etnik ve dini alanlarda çalışanlar için önemli bir katkı sunmaktadır.